variš") goji zlasti šolsko-politiško, a drugi („Popotnik") zlasti pedagoško-znanstveno smer. To je bila že davno naša misel, ki smo jo nekoč tudi razložili uredniku „Uč. Tov.", in ki jo je le-ta odobril ter jo kolikor toliko že začel izvrševati, porabljajoč svoj list zlasti za obrambo gmotnih interesov učiteljskega stanu — —

Tudi drugi predlog „Popotnikovega" dopisnika je že deloma uresničen; zakaj „Popotnik" prinaša vobče več pedagoško-znanstvenih sestavkov nego „Tovariš", in sicer tudi iz peresa srednješolskih učiteljev. — Dà bi pa tisti drugi predlog dopisnikov dobil v istini realno podlago, bi bilo treba predvsem, da bi prenehala letargija, v kateri je odrevenela večina naših srednješolskih učiteljev, ki so z ne preštevilnimi častnimi izjemami — suhe veje na drevesu naše narodne prosvete.

— — — faktum, da naši ljudskošolski učitelji svoje višje srednješolske kolege nadkriljujejo ne le glede stanovske organizacije, ampak tudi v marljivem razpravljanju metodiških vprašanj — — —

— — — še vedno smatrajo mnogi naši profesorji proučevanje pedagogike in metodike za nepotrebno, češ, če imajo le znanstveno usposobljenost, vse drugo že samo ob sebi pride . . .

— — — Za take prepotrebne metodiške razprave bi bil „Popotnik" najpripravnejše glasilo. Izkratka, našega obširnega razgovora jedernata vsebina je: naši srednješolski učitelji naj se oklenejo „Popotnika", ki jim postani strokovno glasilo za pedagogiko in metodiko."

Tako je pisal „Ljubljanski Zvon". Po časopisni debati je prišlo do pozitivnega dela v tem zmislu in realizacije te ideje. Vse gibanje se je preneslo v društva in se je tam izkušalo zainterisirati učiteljske vrste za izvedbo tega načrta. „Uč. Tov." poroča v 6. številki l. 1899 pod naslovom „Preosnutev naših pedagoških listov" sledeče: „Pri zadnjem zborovanju Zaveze se je tudi to vprašanje spravilo na dnevni red, in Zavezina delegacija, ki zastopa posamezna učiteljska društva, je soglasno sprejela predlog, da se preosnujeta naša pedagoška lista glede programa ter stopi direktoriji v ta namen v dogovor s Slovenskim učiteljskim društvom, zastran „Učiteljskega Tovariša".

Na 30. občnem zboru Slovenskega učiteljskega društva v Ljubljani je poročevalec Jakob Dimnik poročal o tem nastopno:

Odboru Slov. uč. dr. je došlo od Zaveze slov. učit. društev to-le pismo:

Sl. „Slovenskemu učit. društvu"
v
Ljubljani

se najvljudneje naznanja, da je bil pri X. glavni skupščini Zaveze sprejet sledeči predlog tovariša Strmška:

Upravni odbor Zaveze naj skuša doseči, da se dosedanjima slovenskima šolskima listoma omeji delokrog tako, da bo eden neodvisen šolsko-politiški, drugi pa strokovni (pedagoški) list ter da oba preideta v last Zaveze.

Obenem se prosi slavni odbor Slov. učit. društva, da se o tem predlogu posvetuje ter da postavi to pereče in važno vprašanje na dnevni red prihodnjega občnega zbora.

Direktorij Zaveze slovenskih učiteljskih društev v St. Jurju pri Kranju, dne 12. grudna 1898.

Dragotin Česnik, tč. tajnik,
Luka Jelenc, tč. predsednik.

Poročevalec pravi, da se je odbor Sloven. učit. društva na svoji zadnji seji posvetoval o tem vprašanju ter se ujemal popolnoma s predlogom, da bi postal eden naših listov šolsko-politiški, ki bi se potezal v prvi vrsti za ugled in pravice našega stanu, drugi pa bi bil strogo pedagoške vsebine. Odbor se ne protivi prav nič temu, da bi postal „Učiteljski Tovariš" glasilo Zaveze, ni pa se mogel sprijazniti še z mislijo, da bi postal naš list hkrati tudi last Zaveze. V tem slučaju bi postalo Slov. učit. društvo brezpomembno ter izgubilo moč, vpliv in veljavo, ki jo je imelo do danes med kranjskim učiteljstvom, ker bi mu manjkalo prave življenske moči" —

Na podstavi povedanega predlaga poročevalec, da se sprejme ta-le odborov sklep:

„Odbor Slov. učit. dr. je v principu za to, da se preustrojita naša dva strokovna lista v zmislu podanega predloga. Kdaj in pod kakimi pogoji postani „Učit. Tovariš" glasilo in last Zaveze, o tem naj se pogaja novi odbor z direktorijem Zaveze ter skliče na podstavi teh pogajanj v ta namen izredni občni zbor med letom."

O tem predlogu se je vnela živahna razprava. Tov. Česnik je stavil svoje predloge. (Glej „Uč. Tov." št. 6., 1899). Pri glasovanju je bil sprejet predlog, da se sprejme predlog odbora z dostavki Česnikovih predlogov, ki se izroče odboru v posvetovanje.

Vršila so se nadaljnja pogajanja in dne 23. vel. travna l. 1899 je sklicalo Slov. učit. dr. izredni občni zbor, na katerem se je razpravljalo o preosnovi in predaji „Učiteljskega Tovariša" ter so po daljših debatah obveljale te-le določbe:

1. Dolg, ki ga ima Slovensko učiteljsko društvo v Ljubljani pri mnogih naročnikih „Učit. Tov." iztirja Zaveza slov. uč. društev. Dve tretjini iztirjanega dolga odda Slov. učit. dr., ena tretjina ostane Zavezi. Vsa došla vplačila dolžnikov zaračunava na stari dolg.

2. Od čistega dobička, ki ga bo prinašal „Učiteljski Tovariš", plača Zaveza slov. učit. društev na leto 20 % Sloven. učit. društvu v Ljubljani. Čisti dobiček dohodkov „Učiteljskega Tovariša" se zaračunava po odbitih stroških za tisk, uredništvo in upravništvo.

3. Račun o dohodkih in stroških „Uč. Tov." ima pravico pregledovati Slov. uč. društvo.

4. Ako Zaveza preneha ali ako mora list opustiti, preide „Uč. Tov." zopet v last Slov. učit. društva, in sicer brez dolga.

5. Slovensko učit. društvo ne sme ustanoviti novega lista, dokler je „Učit. Tov." last Zaveze slov. učit. društev.

6. Če bi ustanovila Zaveza namesto „Uč. Tov." nov list, ostanejo v veljavi vsi zgoraj navedeni pogoji.

7. „Učiteljski Tovariš" preide v last Zaveze dne 1. prosinca 1900 leta.

Občni zbor Slovenskega učiteljskega društva v Ljubljani je te točke sprejel in s tem je „Učiteljski Tovariš" prešel v last Zaveze slovenskih učiteljskih društev.

Že v 25. štev. l. 1899 napoveduje „Učiteljski Tovariš" sledeče:

„Pri XI. skupščini bomo prekrstili „Zavezo slovenskih učiteljskih društev" v „Zavezo (avstr.) **jugoslovanskih** učiteljskih društev" ter tako sprejeli z gorkim srcem, z bratsko ljubeznijo in z odprtimi rokami v svoje vrste hrvatske tovariše s Primorja in iz Dalmacije. Ustanovili bomo tako veliko četo (avstr.) jugoslovanskega učiteljstva, ki bo združeno v pravi kolegialnosti in v srčni ljubezni! . . ."

V tem zmislu je prinesel tudi „Učit. Tov." nov uredniški program leta 1900, ki ga prinašamo na drugem mestu.

Formalno je pa prevzela delegacija Zaveze „Učiteljskega Tovariša" kot svojo last na XI. skupščini Zaveze v Gorici leta 1899, kakor čitamo v poročilu, ki se glasi: „V poročilu o prevzetju „Učiteljskega Tovariša" v last Zaveze je poročal tov. Česnik. Po pojasnilu predsednika je odobrila delegacija stavljene predloge, pod katerimi odda z novim letom Slov. učit. društvo v Ljubljani svoje glasilo Zavezi."

Prva besedica „Učiteljskega Tovariša".

Vam trkam na vrata, me v hišo pustite,
prijazno podajam vam prvič roko!
Prostora pri sebi mi kaj dovolite
in gosta sprejmite, vas prosim lepó!
Ljubezen do vas me je k vam pripeljala,
ljubezni pa tudi vas prosim za dar;
ta vez naj bi trdno nam srca vezala,
da ločil ne bo nas nobeden vihar!

Andr. Praprotnik
v 1. št. „Učit. Tov." leta 1861.

Uredniki „Učit. Tovariša" v dobi 60 let.

Prvi urednik »Uč. Tovariša.« je bil Andrej Praprotnik, ki je bil hkrati ustanovitelj lista. Pričel ga je urejevati leta 1861 ob novem letu in ga je urejeval do leta 1873. O njegovem odstopu piše Marn v »Knjigi Slovenski v XIX. veku«: »Čimbolj je »Tovariš« priporočal slogo in združenje, tembolj so učitelji šli narazen, in popolni razkol je provzročil spis poročilu tuk. c. kr. izobraževališča »Zur Lehrerfortbildung in Krain«, kjer glavni učitelj vitez Garibaldi napada slovensko šolstvo in učiteljstvo, češ, da bi boljše bilo, ko bi »Uč. Tovariša« nikdar ne bilo na svetlem, in prej ko bi poginil, koristneje bi bilo itd. Temu nasproti je več udov Slov. uč. društva pošteno odgovorilo v dveh knjižicah, v slovenski in nemki: »Nadaljevalno izobraževanje ljudskih učiteljev na Kranjskem«, pa: »Zur Lehrerfortbildung in Krain!«

To vse ni nič pomagalo! Ustanovilo se je novo društvo »Krainischer Lehrerverein«, prvomestnik mu je bil pl. Garibaldi in nov nemški šolski list »Laibacher Schulzeitung«, urednik mu J. Zima, in nov slovenski šolski list »Slovenski Učitelj« v Mariboru, urednik mu J. Lapajne, ki so pričeli svoje delovanje v duhu novih šolskih postav.

Zaradi tega Andrej Praprotnik, oče premožni rodovini, ravnatelj ljudske šole v mestu, čigar načelništvo mu ni bilo prijazno, član c. kr. deželnega šolskega sveta itd., izroči urejevanje »Učit. Tov.« z novim letom 1873 Mateju Močniku.

Matej Močnik je prevzel uredništvo »Uč. Tov.« ko so se bili učitelji že razšli v dva tabora, in boriti se mu je bilo ne le z nemškimi in nemškutarskimi, temveč tudi s slovenskimi tovariši v domačem taboru.

Sam je priznal, da hoče voditi list v konservativnem duhu in to njegovo stališče in program sta mu donesla mnogo borb.

Marn piše v svoji razpravi »Knjiga slovenska v XIX. veku« o tem: »Kar je srednji vek v zgodovini — jako grajan, a tudi jako hvaljen, to je primeroma Močnikov »Učit. Tov.« od leta 1973 do 1881 med dosedanjimi letniki.«

Bavil se je Močnik zoper »Laibacher Schulzeitung«, »Laibacher Tagblatt«; »Laibacher Zeitung«, »Österr. Schulbote«; pa tudi slovenski listi so mu nasprotovali, tako »Slovenski Učitelj«, poslej »Popotnik« na Štajerskem, »Šola« na Goriškem.

V 24. številki »Učiteljskega Tovariša« leta 1881 izroča Močnik uredništvo in piše v »Naznanilu«: »Podpisani izročam zaradi bolehnosti »Tovariševo« uredništvo zopet temu, od kogar sem ga prevzel, to je njegovemu ustanovitelju Andreju Praprotniku«.

Andrej Ppraprotnik ga je nadalje urejal od novega leta 1882 do konca leta 1889.

V nekrologu Praprotnikovem čitamo v 14. št. »Tov.« l. 1895: »Tako in enako je deloval Praprotnik s svojim »Tovarišem«, kojega je ljubil in negoval, kakor punčico v očesu — v blagor slovenskega šolstva in v prid slovenskega učiteljstva.«

— »Vendar je čutil, da se mu mladi učiteljski naraščaj ne približuje, — In na občnem zboru Slov. učit. društva je moral urednik slišati, da nekateri niso zadovoljni s »Tovarišem« ne glede vsebine, ne glede pisave.

V sklepnem govoru obžaluje predsednik, da se je letos že tudi med učiteljstom pokazal vpliv politične nesloge in pogubnega strankarstva: opominja tovariše, naj se, ako se že drugi stanovi vdajajo strastem političkega življenja, naj se vsaj oni v svojem vzvišenem poklicu ne puste zapeljati od krivih prerokov dvomljive slave, ampak naj zvesto in vztrajno, izpolnjujoči svoje svete dolžnosti, v prijaznosti in ljubezni med seboj žive ter tako dajejo lep zgled ljudstvu in izročeni mladini; to bo najlepši dokaz politične zrelosti in stanovske sposobnosti.« (Marn: »Knjiga Slovenska v XIX. veku.«)

»K novem letu 1886 priznava urednik, da se mora »Tovariš« boriti z mnogobrojnimi domačimi in tujimi nasprotniki — prišli so zares resni, izobilni časi.«

»O načrtih za versko šolo ni dal »Tovariš« niti Slov. učit. društvo nobene izjave; pač pa je »Laibacher Schulzeitung« grdo jela mlatiti po »Tovarišu« in kranjskih mračnjakih med učitelji — « (Marn: »Knj. Sl. v XIX. veku.«)

Na to je krepko odgovoril »Tov.« »V obrambo in pojasnilo.«

To leto se je osnovala Zaveza.

»Na I. obč. zboru Zaveze slov. učit. društev je moral skromni Praprotnik čuti smrtno obsodbo svojega duševnega otroka. Stavil se je predlog, naj preneha »Učit. Tov.« v Ljubljani in naj »Popotnik« v Mariboru postane društveno glasilo Zaveze, kar je zbor naposled tudi sprejel.

Zaradi sloge, pravi na to Praprotnik, pripravljen sem takoj odložiti uredništvo, a kaj poreče k temu založništvo, tega tukaj ne morem odločati.

»Ta predlog ga je žalil do dna njegove plemenite duše, misleč si, nehvaležnost je plačilo sveta. V njegovo radost se želja »Tov.« nasprotnikov ni izpolnila, temveč zgodilo se je ravno nasprotno. »Tov.« se je uprl svojim nasprotnikom, svest si zaslug, kojih si je pridobil za slovensko šolstvo in učiteljstvo. (»U. T.« 1895, 14.)

»Da nekateri mladi učitelji s »Tov.« niso bili zadovoljni, k temu je pripomogel kolikor toliko tudi »Jezičnik«, zlasti obširno o Svitoslavu in Danici. Sicer je istina, da bi brez »Jezičnika« ne bilo »Tovariša« in nasproti brez »Tovariša«, bi tudi ne bilo »Jezičnika«. Čast, komur čast!« (»Uč. Tov.« »Knjiga Slov. v XIX. veku« 1891. A.)

Praprotnik se je v zadnji štev. leta 1889. poslovil od uredništva »Uč. Tov.«, kjer piše: »Z Bogom! Teži me že uredovanje lista, in sklenil sem, da odložim večletno breme in svojega ljubega, starega »Učiteljskega Tovariša« izročim mlajšim, krepkejšim močem. Minulo je že devetindvajset let, kar sem ustanovil in mislim, da tudi na pravo podstavo postavil prvi slovenski šolski list na Kranjskem, s katerim sem mnogokrat prav težavno, trdo ledino oral ter vendar z blago pomočjo svojih zvestih prijateljev in sotrudnikov srečno priromal do današnjega dneva«.

Z novim letom 1890. je prevzel uredništvo »Učiteljskega Tovariša« Andrej Žumer, ki ga je urejeval do konca leta 1893. Držal se je strogo svojega uredniškega programa. Učiteljstvo je imelo vedno večje zahteve do lista, posebno da bi večkrat na mesec izhajal.

Sotrudništvo je naraslo, smer lista se pa ni izpremenila, in tako pravi Žumer sam v uvodu leta 1891: »Izvrševali smo program po svojem prepričanju stvarno, mirno in brez strasti. — Radi bi ustregli tudi izraženi želji, da bi list izhajal po trikrat na mesec. To pa je odvisno od sotrudnikov in naročnikov. — Ako list pridobi vsaj za tretjino več naročnikov in novih vztrajnih sotrudnikov, mogoče bode tudi tej želji ustreči.«

Prinašal je tedaj »Tov.« spise, ki imajo še danes svojo zgodovinsko vrednost. Tako je naznanil Žumer leta 1891.: »Izmed obljubljenih obširnih spisov omenimo nastopne: Č. g. prof. kanonik J. Marn bode v »slovenski knjigi v 19. veku« obravnaval časopise »Vedež«, »Vrtec« in »Učiteljski Tovariš«, torej tvarino, ki je v najožji dotiki z razvojem slovenskega šolstva.«

Zgodovinar naših stanovskih razmer ne more prezreti tega spisa.

Učiteljstvo je hotelo imeti potom Slov. uč. dr. — v katerega last je prešel »Tov.« — vedno več vpliva na list. Debate o društvenem glasilu so bile jako živahne.

Tako je pri razgovoru o društvenem glasilu predlagal na občnem zboru dne 28 decembra 1891. tov. Luka Jelenc nastopno:

1. Časnikarstvo je v sedanjih časih neprecenljivo, ker zagovarja stanovske koristi; tako naj bi tudi »Tovariš« več takega gradiva prinašal, zato bi moral imeti poseben šolsko-politični oddelek.

2. On prinaša premalo pedagogičnih učnih poskusov.

3. Prinašal naj ba list tudi obširnih poročil od drugih slovanskih ljudskih šol, ker to učitelje navdušuje.

4. Po izreku »Es lebe hoch die Konkurenz« naj »Tovariš« razpiše nagrade, ker potem nam bo došel marsikateri dober članek, ki sedaj drugam roma.

5. Listki bi morali biti drugačni. — Ako pišejo o plačah, katere so za nas resna stvar, ne smeli bi jih kot neresne jemati.

6. Ali je odbor z urednikom sklenil kako pogodbo? Če ne, naj jo napravi!

Predsednik (Žumer, ki je bil hkrati urednik) mu odgovori: List urejati je jako težko, posebno ako ima vse jeden v roki in še ta je z mnogim drugim delom preobložen. Sedaj bo vse drugače in lažje, ker bo po pravilih odbor urednika volil in se bo delo med odbornike razdelilo.

Res je, da je imel list letos malo učnih poizkusov, ali pomisliti je treba, koliko prostora je letos listu vzela deželna konferenca in uredba učiteljskih plač, kar je za učiteljstvo vendar velike važnosti.

Kar se listka tiče, bodi omenjeno, da se je pred letom ravno to zahtevalo. Da so pa listki največ obravnavali naše plače, s tem kaže, da še nismo tako plačani, kakor bi morali biti.

Dosedaj ni bilo mogoče nagrad razpisavati, ker se je moralo gledati, da je list izhajal. Če bo pa z dohodki drugače, se bo tudi to lahko storilo. »Es lebe hoch die Konkurenz« je res, zakaj ideali so skoro izginili in samo zaradi konkurence. Pri nas pa vendar to ni tolikega pomena, odvisno bo to od novega odbora, kako se bo list urejeval.

Odbor z urednikom ni sklenil nobene pogodbe, ker je ni bilo treba. List je prevzel urednik le za toliko časa, da so bila pravila potrjena, po katerih bo list postal društvena lastnina. Skupno mu pa odgovori, da se je po svojih slabih močeh za list trudil.

Le kratko dobo je Žumer urejal list, ker že z novim letom 1894 ga je prevzel Jakob Dimnik.

V tej uredniški dobi je bilo najvažnejše in najhujše leto 1896 in 1897. V tej dobi se je list že faktično izpremenil po vsebini v stanovsko-politiški list.

Postal je stanovsko-politiški list in to smer krepko zastopal. Posebno krepki so bili uvodni članki.

Naj govori »Učit. Tov.« sam: V prvi številki leta 1896 »Svojim o svojem« piše o smotru lista: »Našemu stanu pomoči do popolne samostojnosti, do ugleda v javnem življenju, do še večjih uspehov na pravem torišču — v naših šolah, kakor jih zahteva naš zakon — to bodi našemu listu prvi in glavni, reči smemo, edini namen. —

— Skrbimo v prvi vrsti sami, da nam ne bo mogel nihče metati blata na našo čast, bodimo zavedni v svojem poklicu,